

Från rastplats till lekplats

Förskolors utemiljöer i Skövde kommun

Johan Bengtsson

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Trädgårdens hantverk och design
15 hp
Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet

2015

Från rastplats till lekplats

Förskolors utemiljöer i Skövde kommun

Johan Bengtsson

Handledare: Maria Henje
Kandidatuppsats, 15 hp
Trädgårdens hantverk och design
Lå 2014/15

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
Box 130
SE-542 21 Mariestad, Sweden

www.conservation.gu.se
Tel +46 31 7860000

Program in I Conservation, Gardening and Garden Design
Graduating thesis, 20

Title: From depot to playground

By: Johan Bengtsson

Mentor: Maria Henje

Title in original language: Från rastplats till lekplats, förskolors utemiljöer I Skövde Kommun

Language of text: Swedish

Number of pages: 30

Keywords: Preschool, outdoor environment, plant material, shrubs.

ABSTRACT

The essay is answering what barriers exist to develop preschool outdoor environments with plant material. The outdoor environment should include different areas with different characters and qualities which also is presented. The methods used are a questionnaire survey, a literature survey, field observations, and a design process. The survey shows that time and money is what prevents most, same survey tells us that the preschool staff miss the most is challenged materials, enough shade and quiet, secluded places in the outdoor environment. My solution for this has been that the municipality can spare shrubs and trees from road ditches and other municipal land, plant materials that would otherwise only be removed and discarded. This plant material can then be used primarily to create quiet, secluded places in the outdoor environment.

Förord

Innan jag studerade trädgårdens hantverk och design så har jag jobbat den större delen av mitt yrkesliv med barn eller ungdomar på ett eller annat sätt. Från dagis och förskola till högstadiet. Merparten av mina åtaganden har varit med barn och ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD och/eller inom autismspektrat. Det rörde sig om verksamheter som skola, fritids, sommarkollo, helgkollo och daglig verksamhet. Med nya kunskaper inom trädgård har jag nu möjligheten att se dessa verksamheters utemiljöer med nya ögon. Som lärare och ledare har jag alltid försökt utveckla möjligheterna till kreativ lek och stimulans och nu som trädgårdsstuderande har jag chansen att komplettera denna strävan ytterligare.

Jag vill tacka min handledare Maria Henje och vår bibliotekarie Maria Hörnlund.

INNEHÅLL

1. INLEDNING	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Befintlig kunskap	9
1.3 Problemformulering	9
1.4 Frågeställningar	10
1.5 Syfte och mål	10
1.6 Avgränsningar	10
1.7 Metod	10
1.8 Källmaterial	11
2. UNDERSÖKNINGSDEL	12
2.1 Resultat	12
2.1.1 Undersökning av litteratur om utemiljö för barn	12
2.1.2 Reflektioner på litteratur om utemiljö	19
2.1.3 Litteraturgenomgång med fokus på rumsbildning	20
2.1.4 Reflektioner på litteratur om rumsbildning	20
2.1.5 Nulägesbeskrivning av förskolor i Skövde	20
2.1.6 Sammanfattning av fältstudier	22
2.1.7 Sammanställning av svar på enkät	22
2.1.8 Analys av enkätsvar	23
3. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	24
4. SAMMANFATTNING	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
Bilaga 1	31
Bilaga 2	32
Bilaga 3	33
Bilaga 4	34
Bilaga 5	35

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Mycket finns skrivet om hur utemiljön påverkar barn och svensk forskning visar på att en god utemiljö främjar barnens motorik, koncentrationsförmåga och hälsa. Även om vi vet och förstår att de barn som idag går på förskola kommer om 30 plus år styra vår värld vi då lever i, verkar vi förbise de möjligheter vi nu idag har att inspirera och påverka dessa framtida ledare.

Allt för ofta är det de vuxnas syn på hur förskolgården bör utformas som avgör, allt för sällan får brukarna vara med och påverka hur deras utemiljö ska se ut.

Jean-Jacques Rousseau skrev 1762 i sin bok *Emile eller Om uppfostran*:

”Eftersom allt som tränger in i människans intellektuella medvetande kommer dit genom hennes sinnen, är hennes första förstånd av sinnlig art. Våra första lärare i filosofi är våra fötter, våra händer, våra ögon. Att ersätta dessa med böcker är inte att lära oss tänka förnuftigt; det är att lära oss lita på andras förnuft, att lära oss mycket och ingenting veta.”

80 år senare myntade Friedrich Fröbel begreppet ”kindergarten”, barnträdgård. Fröbel menade att aktivitet och lek är av största vikt för barns lärande och att detta skulle ske i speciella barnträdgårdar (Wikipedia 2015). Hur Frøbels kindergarten förändrades ifrån att vara kreativa, stimulerande barnträdgårdar till dagens ganska torftiga rastgårdar, där endast lite av det pedagogiska tankesätt Fröbel hade finns kvar, är svårt att säga.

Susan Paget ska under en föreläsning 1999 ha sagt att:

”Förr va skolorna monumentala verk med central placering i samhället. Förvisso en skräck ... men också en markering att ni elever är värda denna pampiga skola! Här är en viktig plats i samhället. Men nu ... skolorna är ofta tämligen anspråkslösa barackliknande saker utan en självklar entré så man vet var man ska gå in! Det gäller att på skolan dels skapa en entré. En port ut och in. Dels på skolgården skapa rum för olika behov. Vi bygger ju med våra skolor barnens barndomsminnen. Vilka minnen vill vi att de ska ta med sig vidare i livet?”

1.2 Befintlig kunskap

Patrik Grahn och Fredrika Mårtensson är två forskare som flitigt återkommer i de böcker och rapporter som skrivits om barns lek och lekplatsers utformning och påverkan på lek. Grahn och Mårtenssons forskning är mer än 20 år gammal men tydligen bör det hela tiden aktualiseras då lite av deras resultat finns förankrat bland dem som är ansvariga för barns vardagsmiljö. Grahn och Mårtenssons kunskap finns beskriven vidare i arbetets resultatdel.

1.3 Problemformulering

Innan examensarbetet startade besökte jag ett antal förskolor och konstaterade att i de flesta fall är utemiljöerna relativt torftiga. Det har kommit nya rekommendationer och fler riktlinjer vid nybyggnation av förskolor men vad görs åt de befintliga förskolorna? Alla

förskoleplatser bör vara goda platser, alla barn ska ha samma förutsättningar att upptäcka världen och ha möjlighet till en stimulerande och utvecklande vardag.

1.4 Frågeställningar

- Vilka hinder finns för att förändra utemiljön på förskolor?
- Vad saknas i förskolornas utemiljö?
- Vad kan jag som trädgårdsstuderande bidra med?

1.5 Syfte och mål

Syftet är att visa på vad en trädgårdsstuderande kan bidra med för att utveckla förskolors utemiljöer utifrån de egenskaper och karaktärer litteraturen rekommenderar. Att inspirera huvudmännen till att kunna utveckla sina utemiljöer med små och enkla medel.

Examensarbetets mål är att ta fram fyra stycken gestaltungsförslag på hur förskolors utemiljöer kan utvecklas med växtmaterial.

1.6 Avgränsningar

Det finns mycket att ta hänsyn till vid utformningen av förskolors utemiljöer men eftersom det mesta som är dokumenterat inriktar sig på hur nya förskolors utemiljöer bör se ut, kommer jag bara att titta på utveckling av befintliga förskolor. Av alla olika egenskaper som en väl fungerande utemiljö bör ha kommer fokus bara läggas på det jag som trädgårdsstuderande kan bidra med. Det finns även mycket skrivet om vilka växter som lämpar sig bra bland barn så inte heller det kommer studeras ytterligare. Arbetet förlägger undersökning till Skövde för att få ett tillräckligt stort utbud av observationsobjekt. De förskolor som kommer undersökas är de som saknar närliggande natur och inte heller delar utemiljö med annan verksamhet än just förskola.

1.7 Metod

De metoder jag använt mig av är litteraturstudier, intervjuer via enkät, fältstudier och en gestaltungsprocess.

Arbetet inleddes med att undersöka den senaste forskningen om utemiljöer på förskolor, för att via tidigare publicerade examensarbeten kunna ringa in relevant litteratur. Litteraturen visade tydligt vilka egenskaper som är önskvärda i en utemiljö. Efter diskussion med handledare kom fokus att hamna på att skapa rums känsla med växtmaterial. Nästa steg blev att läsa på designteori om rumsbildning.

Ett urval av Skövdes förskolor gjordes utifrån att de ej delade utemiljö med annan verksamhet än förskola, för att utemiljön skulle vara anpassad just bara för förskola. Ett andra kriterium var att de låg centralt i Skövde då förskolor utanför staden förmodligen har relativt stora utemiljöer och redan har nära tillgång till natur.

Kontakt etablerades med respektive förskolechef för tillstånd att skicka ut enkät till personal samt besöka förskolorna. Enkät mailades ut till förskolecheferna som vidarebefordrade dem till personalen.

Tomtkartor beställdes ifrån Skövdes stadsbyggnadskontor och fältstudier gjordes på sju stycken förskolor. Informella samtal gjordes på plats med personal då tillfälle gavs.

Sammanställning av enkätsvar gjordes samt en sammanställning av utemiljöernas egenskaper som sedan jämfördes med personalens syn på deras utemiljö.

Förslag på gestaltningar togs fram med hjälp av Photoshop.

1.8 Källmaterial

Den litteratur jag använt mig mest av är *"Ute på dagis"* av Patrik Grahn och Fredrika Mårtensson med flera. Författarna undersöker och beskriver hur barn använder sig av utemiljön på förskolor, hur utformningen bör se ut och vilken betydelse detta har för barnens lek, motorikutveckling och hur detta även påverkar koncentrationsförmågan hos barnen. I boken tar de upp de karaktärer som en utemiljö på förskolor eller lekplatser behöver för att tillfredsställa de behov ett barn har under sina första år.

Ytterligare en bok jag har haft mycket nytta av är *"Lek äger rum"* skriven av bland annat Anna Lenninger och Titti Olsson. Även denna bok beskriver väl de behov och förväntningar barn har på sin utemiljö. Många olika verksamma personer får här komma till tals om just barns utemiljö och beskriver vad som är viktigt för barns utveckling. När det kommer till designteori så har jag använt mig mest av boken *"Opening spaces"* av Hans Loidl och Stefan Bernard. Denna bok beskriver de några av teorier som finns på ett lättförståeligt sätt men många beskrivande bilder. Även boken *"The planting guide handbook"* av Nick Robinson har hjälpt mig förstå vad som är viktigt vid utformningen av parker och grönområden.

2. UNDERSÖKNINGSDEL

2.1 Resultat

I denna del kommer först forskning om utemiljöers påverkan på barn och barns lek att presenteras följt av egna reflektioner på detta. Vidare presenteras kort om rumsbildande effekter även det följt av mina reflektioner. En nulägesbeskrivning av förskolor i Skövde beskrivs samt en sammanfattning av mina fältstudier. Sammanställningen av svaren på enkätundersökningen presenteras, likaså en analys av dessa.

2.1.1 Undersökning av litteratur om utemiljö för barn

Det finns idag forskning på vad en god utemiljö på förskolor bör innefatta, men det finns tyvärr få regler och krav på att förskolornas huvudmän lever upp till forskningens rön. Den 24:e februari 2015 ändrade dock Boverket sina allmänna råd angående utemiljön på friskolor från ”tillräckligt stor lektyta” till en mer precis formulering

”Vid placering och anordnande av friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet bör särskilt beaktas friytans storlek, utformning, tillgänglighet, säkerhet och förutsättningarna att bedriva ändamålsenlig verksamhet. Med ändamålsenlig verksamhet avses i dessa allmänna råd att friytan kan användas till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för. Friytan bör vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Friytan bör kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luft- kvalitet samt god ljudkvalitet.” (BFS 2015:1 FRI 1)

Detta är dock fortfarande bara ett råd och dessutom ett råd vid nybyggnation av förskolor. Befintliga förskolor har fortfarande inga krav på sig att erbjuda en god utemiljö och kommunerna eller andra huvudmän för förskoleverksamhet får själva bestämma hur många kvadrat per barn de finner lämpligt i sin verksamhet. Privata förskolor gör dessutom som de vill i den frågan och inte allt för sällan byggs förskolor mitt i staden men endast liten rastgård att bruka.

I slutet av april 2013 antog skolförvaltningen i Skövde kommun ett lokalfunktionsprogram gällande för kommunens förskolor. Skövde har ett behov av att bygga fler förskolor samt byta ut eller rusta upp vissa av kommunens äldsta förskolor. Lokalfunktionsprogrammet är tänkt att underlätta och effektivisera de olika planeringsskedena av dessa projekt. Riktlinjerna för utemiljön är:

- Utemiljön skall eftersträva en så naturlig miljö som möjligt för att stimulera barnens kreativitet istället för en hög andel färdig lekutrustning.
- Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till

lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö. Barnen ska utveckla sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande.

- En förskoltomt bör normalt ligga inom areaintervall 7.000-8.000 m². Möjligheten att planera angöringsytor på ett ändamålsenligt sätt kan dock påverka detta värde. Vid byggnation i två plan bör tomtytan kunna minskas, liksom viss minskning av tomtyta kan behöva ske i centralt placerade förskolor. Även direkt omgivande miljö kan medge en minskning av tomtytan om den är väl anpassad för förskolans ändamål.
- Förskolans utelektyta bör normalt omfatta ca 4.000- 5.000 m². Se dock ovan text om tomtyta.
- Lokalerna ska vara ändamålsenliga enligt verksamhetens krav. Det betyder att både inomhus- och utomhusmiljön ska vara utformade på ett sätt som stödjer det pedagogiska arbetet och att en varierad verksamhet, anpassad till barnens olika behov kan bedrivas.
- Förskolan skall ha en gemensam, tydlig och välkomnande entré, som är lätt att hitta. Denna skall utvändigt vara försedd med någon form av regnskydd/skärmtak.
- Naturliga kuperingar i utemiljön skall tillvaratas eller skapas, liksom andra naturliga möjligheter i naturen såsom stockar, stenar, träd och buskar skall tillvaratas och vid behov förstärkas. Utomhuslärande med naturliga lekmaterial eftersträvas för att tillvarata barnens naturliga kreativitet. Möjlighet till vattenlek utomhus bör eftersträvas, liksom möjlighet till bygglek.
- Skapas en odlingsmöjlighet för barnen bör denna vara av arten att den kan ställas undan eller tas fram utifrån intresse av denna aktivitet.
- Det är en stor fördel om projektet kan planeras så att utemiljön inte behöver färdigställas helt initialt utan kan kompletteras efter en period.
- Undanskymda hörn med sittplatser, som kan utgöra tillhåll för utomstående bör undvikas.
- Även behovet av skugga skall planeras genom exempelvis träd i anslutning till central plats av utemiljön. (Skövde kommun 2012)

(I punkt fyra står det i ursprungstexten 4,000 alltså 4 m², och även om det bara är ett slarvfel så kan konsekvenserna bli stora då dokumentet är riktlinjer.)

1991 undersökte, bland andra Patrik Grahn, på institutionen för landskapsplanering vid SLU i Alnarp, människors upplevelser i park och natur och identifierade åtta nödvändiga karaktärer på en väl fungerande parkmiljö. Dessa är *vildhet*, *rymd*, *rofylldhet*, *artrikedom*, *plan*, *lekkarakteren*, *festprägel* och den *kulturella prägel* (Grahn 1997, s. 92). Grahn med flera har sedan anpassat dessa karaktärer till förskolemiljö och i boken ”*Utomhuspedagogik som kunskapskälla*” från 2006 är några karaktärer utbytta. *Plan* byttes ut mot *allmänning*, *festprägel* mot *samvaro*, *lekkarakteren* blev *refug/viste*, *tillgänglighet och närhet* lades till som en nionde karaktär. I ”*Utomhuspedagogik som kunskapskälla*” beskriver Grahn de nio karaktärerna enligt följande:

- **Vildhet**
Naturlig skogsmiljö som inte ser ut att vara tillrättalagd av människor, kan innehålla stenbumlingar och gamla träd som skapar en mystisk stämning där barnet kan aktiveras både sinnligt och kroppsligen, en plats som aktiverar barnets tankar och känslor och lockar fram fantasier.
- **Rymd**
Denna plats ger en känsla av att komma in i en annan värld, på förskolor skulle detta kunna representeras av en avgränsad del av en trädgård eller i ett stort tätt buskage.

- **Rofyllighet**
Platser som är tysta och trygga nog för vila.
- **Artrikedom**
En variation av växter, frukt och bär, insekter och djur, att njuta och fascineras av men även getingar och taggiga buskar att iaktta respekt för.
- **Allmänning**
En öppen plats för till exempel springlek och bollspel. En på förskolan viktig plats och den bör dessutom bestå av olika underlag som gräs och asfalt för varierad användning.
- **Samvaro**
En mötesplats att samlas vid, för fika och lunch eller bara för att umgås.
- **Refug, viste**
En omgärdande trygg plats som en kan göra till sin egen, till exempel en koja. Ett eget revir en kan dra sig undan till för lek eller vila.
- **Kultur**
En plats som erbjuder konst och historia som till exempel en flaggstång eller majstång, men även rabatter eller gamla fruktträd.
- **Tillgänglighet och närhet**
Platsen ska kunna användas av alla och ska nås enkelt och inom rimlig tid.

Vidare delar Grahn upp utemiljöer i sju olika områden som alla innehåller olika karaktärer av de som beskrivs ovan. Vissa av områdena är direkt avgörande om utemiljön anses som lämplig till förskoleverksamhet men generellt sett är det bättre ju fler områden som finns representerade i utemiljön.

- **Entrézon**
För att underlätta förflyttning mellan inne och ute bör denna zon kunna samla upp barnen på ett bra sätt, till exempel med sittplatser, helst under tak för skydd från sol eller regn. Platsen bör även stillsamt kunna aktivera barnen, till exempel med en närliggande sandlåda, i väntan på att barngruppen samt personal är redo för att gå in eller ge sig iväg. Om denna plats är trygg och tydlig kan den även fungera som en reträttplats för de barn som inte ännu gjort utemiljön till sin. Den viktigaste huvudkaraktären är *tillgänglighet och närhet*, andra är *viste, samvaro, artrikedom och rofyllighet*.
- **Lekbaser**
Platser där barn samlas naturligt, stora stenblock, en sandlåda. Huvudkaraktären är *rymd*, andra är *vildhet, kultur* och *allmänning*.
- **Lugna områden**
En plats som kanske inte används så ofta men som behövs när barn vill komma undan eller bara vara med några få andra. En plats att vila, prata, fantisera och göra upptäckter, ofta med sinnligt innehåll. Viktigaste huvudkaraktärerna är *rymd, rofyllighet* och *artrikedom*.
- **Anhalter**
Mindre, sekundära baser. En klippskreda eller ett buskage, en lite undangömd vrå. Anhalter kan ligga i de lugna områdena men oftast i kantzonerna: ”från dessa anhalter bildas ett sammanhang med lekbaserna”. Viktigaste huvudkaraktären är *viste*, andra är *rofyllighet* och *artrikedom*.
- **Dynamiska områden**
Öppna platser mellan buskage, gungor mm för bl.a. spring. Platser med god överblick. Dessa områden ligger ofta som stråk mellan lekbaserna och kantas av anhalter. Viktigaste huvudkaraktärer är *rymd*, och *allmänning*.
- **Platser för utpräglat sinnliga lekar**
Sandlådor, buskage, stenhällar, platser med vatten, sand, löv. Dessa platser bör finnas utspridd i utemiljön, i anslutning till de andra zonerna/platserna. Dessa platser

kan ge barnen ett nödvändigt ”fotfäste” och kan även lugna ner de vilda lekarna något. Huvudkaraktärer för dessa platser är *rofylldhet, vildhet, viste, artrikedom* och *samvaro*.

- **En gradient från trygghet till utmaningar**

För de yngre barnen är det viktigt att skillnaden mellan det trygga och det okända eller utmanade inte blir för markant, att det blir en mjuk övergång som inte hindrar. (Grahm 2007, s. 64)

Klara Wallby, på stadsbyggnadskontoret i Malmö, har tillsammans med en referensgrupp tagit fram i en inventerings- och utvärderingsstudie som presenteras 2011 i dokumentet *”Utemiljö vid förskolor i Malmö - ett verktyg för planering, utformning och bygglovgranskning”*. I det kompletterande dokumentet *”Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö - med syfte att nå en hög lekkvalitet”* beskrivs närmare de sju kvalitetsaspekter som kan betygsättas och detta för att inspirera vid utformning av utemiljöer och som ett underlag vid bedömning av möjliga förbättringsåtgärder på befintliga förskolor. Syftet med detta att nå en hög lekkvalitet. I de fall där det är svårt att finna plats till en tillräckligt stor utemiljö, kan dessa lekvärdesfaktorer ge en möjlighet till att kompensera en liten friyta (låg kvantitet) med ett rikt innehåll (hög kvalitet). Med utgångspunkt i friyta och lekkvalitet görs en helhetsbedömning av utemiljöns lekvärde. Lekvärdesfaktorn beskriver och betygsätter de kvaliteter utemiljöer bör ha. På sida sex i *”Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö - med syfte att nå en hög lekkvalitet”* beskriver Wallby de sju kvalitetsaspekterna som poängsätts enligt följande:

- **Friyta**

Parkering, förrådsbyggnader och andra ytor som barnen inte har tillgång till räknas bort från den totala ytan. Den friyta som blir kvar bör vara större än 2000 m² och helst inte mindre än 30 m² per barn.

- **Zonering av utemiljön**

Utemiljön bör innehålla egenskaper från tre olika zoner.

Trygg zon: Området närmast huset ska vara en plats för trygghet, lugn och ro. Zonen bör innehålla bord och sittplatser. Förutsättningar för någon form av lugnare aktivitet som bakbar sand, lekhus eller odlingar bör även förekomma.

Vidlyftig zon: Erbjuder utrymme för rörelse i många olika riktningar och ett flertal redskap som främjar en rörelsefylld lek. Redskapen kan exempelvis främja klätterlek och balansgång av olika slag. I denna zon hör bland annat gungor och rutschkanor hemma. Även kullar och terräng kan skapa förutsättningar för den vidlyftiga leken.

Vild zon: Bör vara placerad utanför den vidlyftiga zonen. Tät växtlighet ska ge möjlighet för barnen att uppleva känslan av att vara ifred. Den vilda zonen ska innehålla lekbar vegetation med buskar och träd och ska gärna utgöra minst en tredjedel av utemiljön. Varierad topografi förstärker den vilda karaktären.

- **Tillgänglighet**

I bästa fall bör rörelsehindre kunna ta sig runt förskolbyggnaden och ut på stora delar av utemiljön, till områden i alla zoner. Markmaterialet bör möjliggöra att rörelsehindre kan komma intill de flesta av lekredskapen. Ett flertal av lekredskapen bör kunna användas av rörelsehindre på egen hand. Färgsättning och kontraster som ökar orienterbarheten för barn och vuxna med nedsatt syn.

- **Vegetation och topografi**

Målet är att minst hälften av utemiljön en har en varierad topografi. Det bör finnas ytor med naturlig vegetation eller planterad varierad vegetation som går att leka i. Det bör även finnas platser för lek i såväl soliga lägen som i skugga.

- **Integrering av lekutrustning i landskapet**

Utemiljön bör ha ett flertal ställen där lekredskapen är integrerade i landskapet. Inramade ytor för lek bör undvikas och naturliga partier av utemiljön kan även användas som lekutrustning.

- **Möjlighet till förståelse av sin omvärld**
Utemiljön förändras under året och det bör då finnas olika saker för barnen att göra här under de olika årstiderna. Det bör finnas löst material för barnen att använda och som ger möjlighet för konstruktionslek med exempelvis vatten och sand. Det bör finnas odlingsmöjligheter och någon naturlig/vild miljö där barnen kan följa kretsloppet.
- **Utsikt över grönska/Samspel mellan ute och inne**
Både små och stora barn ska ha god möjlighet till utsikt över grönska. Lågt placerade fönster gör att barnen kan se rakt ut. Utgångar till utemiljön bör finnas från såväl kapprum, som från verksamhetsrummen, för att personal och barn lätt ska kunna flytta ut den pedagogiska verksamheten.

Märit Jansson, som är universitetslektor i landskapsplanering vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Alnarp, har i faktabladet "Movium" nummer fem från 2013 utgivet av SLU, identifierat nio olika utgångspunkter vid utformning av barns miljö ute.

- **Övergripande utformning och karaktär**
Denna punkt handlar om utemiljöns innehåll och storlek, dess komplexitet och innehåll av olika zoner. För att gården ska fungera väl för möten och social lek behövs en stor varierad yta med möjligheter att hitta olika platser att vara på.
- **Lekplatsens innehåll**
Lekredskap med variation i textur och material, helst i naturmaterial och ännu hellre en kombination av det byggda, tillrättalagda och det naturliga, vilda. Tillgång på löst material som sand, vatten, kottar, pinnar, löv och stenar mm.
- **Tid och förändring på lekplatsen**
Ta tillvara på variationen som väder och årstider erbjuder och se till att utemiljöns användning anpassas och varierar med dessa.
- **Sociala perspektiv och möjligheter**
För att möjliggöra för barn och vuxna, barn i olika åldrar och med skilda förutsättningar samt pojkar och flickor att mötas och integrera i lekplatsmiljön, behöver utemiljön vara tillräckligt stor, utmanade och uppdelad i zoner. Ett innehåll som upplevs vara inkluderande, som går att påverka eller som saknar en specifik funktion, är också positivt för det sociala samspelet.
- **Barns perspektiv och möjligheter**
Barnens bör vara med i utformningen av utemiljön och då tillfrågas om vad de vill kunna göra och inte vad de vill ha. De vuxna bör vara medvetna om vad barnen önskar göra för att ha roligt, både fysiskt och socialt och vad som utmanar barnen till utveckling. Barnen bör känna att det kan påverka och skapa sina egna platser i utemiljön. I lekmiljön bör barnen kunna ges en viss frihet från vuxnas kontroll.
- **Barns utveckling och färdighetsträning**
Utemiljön bör vara utformad så att leken tränar barnen i exempelvis sociala förmågor, motorik samt kognitiva färdigheter som minne, inläring, uppmärksamhet, koncentration, problemlösning, simultankapacitet, språklig förmåga och orienteringsförmåga. En väl fungerade utemiljö kan dessutom gynna barnens fysiska och psykiska hälsa. Hänsyn bör även tas till att barn i olika åldrar leker på olika sätt och med olika lekredskap.
- **Förutsättningar för lekaktiviteter såsom rollekar eller balansträning**
För att skapa dessa förutsättningar bör vuxna inte tilldela lekredskap och platser bestämda funktioner, som snarare kan hämma kreativitet i leken från barnens sida.
- **Den geografiska kontexten**
Förskolors placering spelar stor roll i hur den upplevs som trivsamma, tillgängliga och användbara. Närgående trafik eller brist på närliggande grönområden kan göra det svårt för förskolorna att göra till exempel utflykter.

- **Ett metodperspektiv**

Ett större fokus bör läggas på de metoder som används för att planera, utforma och förvalta lekplatser. Brukarna av platsen bör tidigt involveras och anpassning bör kunna ges till lokala behov. Den geografiska kontexten samt barnens perspektiv och behov bör ligga till grund för val av plats samt utformningen av den.

Storleken på utemiljön är av största vikt, en stor utemiljö kan erbjuda betydligt fler möjligheter och utmaningar än en liten. En för liten utemiljö kan även öka antalet konflikter bland barnen samt att slitaget blir stort och till exempel gräsmattor har svårt att återhämta sig vid dagligt slitage (Grahn 1997 s.90, Wallby 2011 s.3). Grahn kommer fram till att de utemiljöer som fungerade bra hade alla gemensamt att de dels hade tillgång till naturmark i utemiljön samt att de var större än 5000m² (Grahn 2007, s.67). Få förskolor har idag inte tillgång till så pass stora utemiljöer som 5000m², cirka en fotbollsplan, men oavsett vilken yta per barn ens kommun rekommenderar så anser organisationen Outdoor Play Environment Categories (OPEC) att en yta på mindre än 2000m² är för liten för förskoleverksamhet. Detta har bland andra Malmö kommun tagit fasta på i deras bedömningsmall "Lekvärdesfaktor på förskolor". Fredrika Mårtensson har tillsammans med OPEC även tagit steget vidare och menar att ytan kan bedömas utifrån fler parametrar än bara fri yta. I en gemensam artikel beskriver de hur utemiljöer bör bedömas och poängsättas utifrån tre stycken parametrar.

- **Total friyta (yta barnen har tillgång till)**

- 1 poäng < 2000 m²
- 2 poäng 2000-6000 m²
- 3 poäng > 6000 m²

- **Proportion av yta med träd, buskar eller kuperad terräng**

- 1 poäng Liten/obefintlig
- 2 poäng < halva ytan
- 3 poäng ≥ halva ytan

- **Integration mellan vegetation, öppna ytor och lekytor**

- 1 poäng - Ingen integration, öppna platser, vegetation och lekyta är separerade
  - 2 poäng (ett av följande två) Träd eller buskar angränsar till lekyta eller den öppna ytan ligger mellan lekytor
  - 3 poäng Båda två ovanstående alternativ uppfylls
- (Mårtensson 2013)

I boken "Ute på dagis" diskuteras städning och vilka signaler vi sänder barnen då vi ber dem plocka undan och därmed radera ut dagens lek. Barnens konkreta upplevelse och den intima kopplingen mellan leken och dem själva kan leda till att barnet upplever städningen som att en bit av dem själva städas bort. Städning bort försvinner dessutom även kontinuiteten i utevistelsen och barnet får svårare att koppla ihop gårdagen och morgondagen men nuet. Figur 1 visar en mer förlåtande inställning till utemiljöns röriga utseende, en inställning som skulle kunna underlätta för barnet att minnas hur det var och hjälpa till att ha något att se fram emot (Grahn 1997 s.88).

Figur 1. Ett exempel på miljö där städning är sekundärt.

I samma bok diskuteras även att en allt för trygg och förutsägbar utemiljö ibland kan slå över och bli otrugg. De äldsta barnen som känner sin utemiljö utan och innan kan i brist på utmaning själva se till att få lite spänning i leken och det är då de kastar sig framför gungor, cyklar det fortaste de kan, utmanar personalen (Grahn 1997, s.90). I "Lek äger rum" pekar Benny Schytte på det faktum att barn släpper på uppmärksamheten när de befinner sig på iordningsställda lekplatser men när de klättrar i träd eller utforskar andra odefinierade miljöer, är de mer alerta och försiktiga i sina rörelser (Lenninger 2006, s.104).

Dynamiken mellan till exempel tillrättalagt och naturligt, flakt och kuperat och öppet och omslutande i utemiljön är lika viktig som storleken och ett tecken på att utemiljön fungerar är när barn gör sig olika "bon" som de rör sig mellan, där de kan stanna upp ett ögonblick, mitt i en fartfylld lek (Lenninger 2006, s.17). Mårtensson intervjuas i boken "Lek äger rum" och menar att det finns en risk att utemiljön består av olika platser med olika funktioner. Det är nödvändigt att det uppstår en dynamik mellan platserna och att det behövs ett "kitt" som håller samman utemiljön så att det bildas ett landskap för lek snarare än en miljö av olika isolerade funktioner. Lekredskap bör snarare fungera som scenografi på en teaterscen som diskret ger en antydning till plats och bör erbjuda flera vägar till och från "scenen" (Lenninger 2006, s.17).

Något som är viktigt för barn är att kunna göra en plats till sin egen, ha en hemlig plats, ett gömställe. En plats där det finns kojor är enligt Maria Kylin en viktig plats för barn. Ett högt "kojindex" är ett kriterier på en bra barnmiljö. (Lenninger 2006, s.50). Kylin definierar tre olika typer av kojor.

- Trädkojan, som är den typen av koja äldre barn bygger och den viktiga gränsen skapas automatiskt med höjden uppe i trädet.
- Buskkojan som röjs fram i ett buskage eller snår.
- Kojor gjorda av löst material, här är markering av väggar viktigt för de skapar gränsen. Ett par pinnar på marken eller en ring av stenar kan räcka för att markera revir men kjojan behöver oftast något att förankras vid, till exempel en stor sten eller ett träd. Platsen är dock viktig och en koja kan inte byggas var som helst. (Lenninger 2006, s.49)

Kojor är ett sätt för barnen att forma sitt eget livsutrymme, att få skapa ett revir, att få bygga något med händerna lär barnet att lita på sina egna förmågor. Jagkänslan förstärks såväl som möjligheten att växa till en självständig människa (Lenninger 2006, s.44). Om miljön gynnar kojbygge förändras även leken, den blir mer inriktad på fantasi och samarbete snarare än fysisk styrka. De barn som lär sig samtala och komma överens hävdar sig dessutom bättre än de som bråkar och slåss. Att själv få testa egna lösningar leder även till att barnen blir skickligare inom andra områden (Lenninger 2006, s.48).

Löst material är ytterligare en viktig del till en stimulerande utemiljö. Mårtensson menar dessutom att det är extra viktigt för flickor att det finns vegetation och löst material i miljön för att de ska kunna fästa sig i utemiljön och ge sig in i de mer rörliga lekarna. Oavsett kön kan löst material och vegetation stödja alla barn som har svårt att ta plats i utemiljön. Löst material att finna och "greja" med kan hjälpa till i leken. Finns det dessutom naturmark i utemiljön med pinnar, kottar och löv så att det räcker och blir över till alla, minskar även konflikterna mellan barnen. Det blir då lätt att vara generös och dela med sig. En naturmark har inte heller samma krav på sig att se städad ut det blir där då ofta mindre konfliktfyllt mellan barn och vuxna (Lenninger 2006, s.19). Under sina observationer av lek på en förskola med liten tillgång på löst material kunde Mårtensson se hur barnen inte ens lämnade cyklar och leksaker med blicken av rädsla att förlora dem till något annat barn, detta medförde att de hade svårt att hänga sig till de mer vidlyftiga

lekarna runt omkring dem (Lenninger 2006, s.27).

Till skillnad från barn kan vuxna själva söka upp de platser som passar efter behov. Vuxna har även förmågan att reflektera över sitt känslotillstånd. Den förmågan har förskolebarn inte än utvecklat och de har inte heller samma rörelsefrihet som vuxna tar för givet. Barn får helt enkelt hålla tillgodo med den miljö som erbjuds, en miljö som oftast är skapad av vuxna utifrån den föreställning de har om barns behov (Grahn 1997, s.95). Enligt Proshansky och Fabian är de basmiljöer som barnet vistas i under de första åren avgörande för hur barnet kommer att uppfatta och värdera andra miljöer senare i livet. Näst efter det egna hemmet är förskolan den miljö som de flesta barnen befinner sig i under flera års tid. Det är där de får möjlighet att utforska världen och vad barnet möter i denna miljö och hur miljön lyckas möta barnet, är synnerligen betydelsefullt (Grahn 1997, s.9).

2.1.2 Reflektioner på litteratur om utemiljö

Litteraturen pekar på många olika karaktärer som behöver uppfyllas för att en utemiljö ska bli så bra som möjligt. Flera är åtgärder som inte hör hemma i min kommande profession och de flesta är åtgärder som är aktuella vid en total omgestaltning eller nybyggnation av förskolor. Min tanke med arbetet är att befintliga förskolor är i stort behov av att få in fler karaktärer. Ett hinder till detta kan vara pengar. Kostsamma åtgärder, som att flytta runt lekredskap för att integrerar dem i naturen eller bryta upp asfalt för att skapa gröna ytor, är då inte rimligt. Vikten av kuperad terräng är tydlig i den litteratur jag läst men inte heller det är något som lätt åtgärdas. Även om tid och pengar läggs på att skapa en kulle eller två på en förskola som saknar det elementet, så är det inte säkert att kullen är barnen till nytta bara för att den finns där. En kulle behöver dessutom vara ganska hög, cirka 2,5m för barn mellan 4-6 år, och för att en sådan kulle inte ska bli för brant kommer den ta en hel del plats. De flesta förskolor hade minst en kulle i utemiljön, men i vissa fall låg denna kulle avskilt, som i figur 2. Om den inte används av barnen så fyller inte kullen den funktion som var avsedd, att träna motorik. Kanske är det då som *integrering av lekutrustning i landskapet* blir viktigt i ett planeringsskede, att barnen måste ta sig igenom den kuperade terrängen för att komma till det som lockar.

Tillräcklig lekyta är ytterligare en viktig aspekt som är svår att lösa i efterhand. Det jag däremot kan påverka och förändra är aspekter på rumslighet och då framför allt med växtmaterial som buskar och träd. Men att plantera in nytt material kan även påverka andra karaktärer till det sämre så buskar och träd får då inte försämrat tillgängligheten eller stoppa upp de *vidlyftiga* delarna i utemiljön. Ett levande material måste även planeras in och skötas

så att det överlever, något som de flesta växter har problem med i en trång utemiljö.

Problem som kan uppstå är till exempel att nyetablerade växter vattnas för sällan och att ett sådant ansvar faller mellan stolarna. Ett större problem för växterna är det höga slitaget som blir av lek. Dock finns det förskolor som både har köksväxtodling och perennrabatter som frodas så kanske är det personalens förhållningssätt till växter som smittar av sig på barnen som i sin tur respekterar växterna nog för att de ska få en chans att etablera sig?

Vildhet och *rymd* är karaktärer som går att åtgärda med växtmaterial men även det är både dyrt och tidskrävande. Jag har inte hittat fakta som mer ingående beskriver när en miljö,

Figur 2. Uppdelad lekmiljö med endast en kulle belägen i ett hörn i utemiljön.

för ett litet barn, uppfattas som *naturlik*. En anlagd ”skog” kan bli en åtgärd som vuxna planerar och verkställer som sedan inte används av barnen. Hur mycket yta bör disponeras till en sådan miljö? Hur tät bör vegetationen vara för att upplevas som natur?

2.1.3 Litteraturgenomgång med fokus på rumsbildning

Rumslighet upplevs i relationen mellan ytan och gränser. Det mellanrum som uppstår där är det som brukar kallas rymd. Rumslighet skulle då kunna vara just rymd upplevd inifrån (Robinson 1992, s16). Om ytan är stor eller om gränserna är otydliga minskar känslan av rum och är ytan liten, eller om gränserna solida, så kan känslan av rum ta över så pass att den till och med känns hotfull (Loidl 2003, s.49).

Figur 3. Det skrafferade visar rymd.

Precis som rum inomhus består av golv, väggar och tak består ett rum ute av basplan, vertikalplan och ovanplan där ovanplanet (tak) får representeras av himmel eller trädkronor. Vad som upplevs som ett rum ligger hos besökaren av rummet. Det kan räcka med ett tydligt basplan och endast tre markerad hörn för att en känsla av rum ska infinna sig hos besökaren, men ju tydligare vertikalkplanen (väggarna) är desto mer omsluten kommer besökaren känna sig (Loidl 2003, s51). Loidl tar även upp vikten av förhållandet mellan avståndet från besökaren och närmaste vägg och höjden på väggen. Även här påverkar relationen i detta känslan av rum från instängt eller säkert (1:1) till öppet (Loidl 2003, s69). Graden av omslutning påverkar även känslan av rum. Är platsen helt omsluten så stängs omvärlden lättare ute men det kan även framkalla klaustrofobiska känslor hos besökaren. Om insikt och utsikt från rummet ökar minskar rumskänslan, platsen blir mer skydd än rum. Val av växtmaterial påverkar även hur en upplever rummet, ett glest material med god in- och utblick tar bort känslan av omslutning även om materialet är planterat 360 grader runt platsen. (Robinson 1992, s46-49).

2.1.4 Reflektioner på litteratur om rumsbildning

Jag har funderat på om ovanstående teorier om rumsbildning kan appliceras rakt av även på barn. Gäller samma proportioner för små barn? Skapar den vuxne människan känslan av klaustrofobi utifrån hans tidigare erfarenheter av liknande, kanske hotfulla situationer? En välkänd form behöver inte vara så definierad för att en vuxen person ska känna igen formen. En treåring som inte har så mycket erfarenhet av världen kanske inte har tagit till sig formen än och barnet behöver då kanske få formen mer definierad för att få samma upplevelse? Min erfarenhet av barn och kojbygge är att vilket utrymme som helst går att använda och ju mindre desto bättre. Att det snarare är känslan av att vara omsluten som spelar roll, även om det bara är en markerad ring av stenar på marken eller en filt över några stolar. Men avgränsningen får inte vara för solid, rummet får inte bli ett svart litet hål som istället för att locka då kan skrämman barnet.

2.1.5 Nulägesbeskrivning av förskolor i Skövde

Förskola 1

En utemiljö på 4400 m² (55 m² /barn) kantad av hagmark som på somrarna inhyser kor. En miljö med mycket natur men med få hårdgjorda ytor för cykling och ingen direkt plan mark för till exempel bollspel. Lekutrustningen ligger intill varandra som i ett stråk. Trots den stora ytan saknas lugna ytor att gömma sig i och det finns inga skyddande buskar eller kojor.

Förskola 2

Uppdelad i fyra områden med en sammanlagd yta på 2755 m² (30 m²/barn). Utemiljöns olika delar avgränsas av staket och grindar med hasp, till och med in till gungorna. Utemiljön är liten till ytan och ytterst liten del är kuperad terräng, några träd men inga låga nog för klättring. Häckarna är planterade någon meter ifrån Gunnebostängslet men eftersom stängslet leder ut mot gatan ger det inte mycket till skydd från omvärlden. Ingen annanstans finns det möjlighet att gömma sig. Personalen saknar avskilda platser och möjlighet till klättring.

Förskola 3

Storleken på friytan är 4300 m² (53 m²/barn). Stora ytor med många träd och flera av dessa är dessutom lämpliga klätterträd. Mycket kuperad terräng men få ställen att gömma sig på, även här är utemiljön väldigt öppen. På baksidan fanns ett område som var lite lugnare för de yngre barnen som satt och tryckte under ett hängande träd. Inte så mycket löst material på marken trots alla träd. Trots den stora ytan lekte barnen bara på några ställen, ett gäng äldre grabbar spelade fotboll, några turades om att gunga och de små lekte i sandlådan. Personalen önskar mer skugga förutom alla de träd de faktiskt har, men de menar nog skugga över de lekbaser som finns närmast huset. Trots den stora tillgången på klätterträd och kuperad terräng så önskar de mer utmanade material. En personal önskar mer asfalt för cykling för bara närmast huset finns det utrymme för detta och där var det rätt trångt bland sandlådor och bänkar.

Förskola 4

Friytan är på 4200 m², plus en innegård för bygglek. Mycket kuperad terräng och många stora träd dock ej klätterbara. Mycket stora ytor men ingen direkt lä eller möjlighet att gömma sig. Förskolans utepedagog har sett till att skaffa odlingsytor, planterat äppelträd som beskrivits för att vara låga nog för barnen samt en lökplantering. En orädd både inne och ute som skvallrade om att lokalerna och utemiljön var för barnens skull. Personalen saknar avskilda platser, klätterträd och skogsmiljö.

Förskola 5

En friyta på 450 m² (12 m² /barn) och då den minsta utemiljön som besöktes. Trots den begränsade arean var flera ytor odisponerade av barnen. Baksidan används inte mer än vid ut- och ingång då uppsikten över denna yta är dålig. Några träd finns varav ett plommonträd som aldrig eller sällan beskrivits. Gräsytorerna är borttrampade. En pilkoja har etablerats sig bra. Personalen saknar större ytor, skogsmiljö och skugga.

Förskola 6

En friyta på 3900 m² (43 m²/barn). Många buskar och träd och några av dessa växer i sandlådorna. Ingen naturkänsla och inga ställen att gömma sig på förutom bakom ett träd mot staketet där marken är upptrampad. Asfaltstråk för cykling runt ett buskage och en sandlåda. Personalen önskar mer skugga trots alla träd. Även denna utemiljö verkar sakna utmaningar och lugna vrår. De önskar även sittplatser i skuggan men det bör gå att lösa relativt enkelt genom att flytta de bänkar de har från sol till skugga.

Förskola 7

En friyta på 3650 m². Enda utemiljön med riktigt många buskar och med tydliga spår efter barns framfart. Personalen verkar inte heller se dessa gömställen som hinder utan verkar ha ganska bra koll ändå. Ibland är det dock ”buskförbud” eller ”backförbud”, då det är till exempel är för lerigt. Få lekredskap men stora ytor för spring och cykling. Lite skugga. De yngre barnens plats i utemiljön är på en baksida med diverse lekredskap men ingen direkt natur. Personalen saknar möjlighet till klättring för barnen, avskilda platser, skuggiga platser. Hinderbana, slingor för att öva grovmotoriken och vattenlek.

Övriga förskolor

På väg till de förskolor som blev ”utvalda” och kontakt etablerades för besök så observerades hastigt även fem mellanliggande förskolor. Dessa utemiljöer var även de öppna, släta ytor med enstaka kullar och diverse lekredskap utspridda och de fasta lekredskapen stod inramade av sand och sarg. De saknade alla en ”naturlig miljö” och rofyllda platser samt möjligheter till kojbygge och gömställen.

2.1.6 Sammanfattning av fältstudier

Som ett resultat av fältundersökningen kan det konstateras att de flesta förskolors utemiljöer är större än de 2000 m² som anses vara ett minimum. De flesta utemiljöer uppfyller många av de önskemål och krav som litteraturen pekar på. Ett flertal av förskolorna har även den kuperade terräng som är önskvärd och även om många av utemiljöerna har gott om träd och buskar så var marken oftast fri från löst material. Nästan alla besökta utemiljöer saknade de *rofyllda platserna*, *viste* och *refug*, det är ofta stora öppna ytor men med få gömställen. Kanske är utemiljöerna öppna för att personalen ska ha en tydlig överblick men litteraturen gör gällande att just gömställen och platser att bygga koja på är viktiga för barn. Det är dessa platser barnen kan göra till sina och främjar deras utveckling på många olika sätt så vems behov bör prioriteras, barnens rätt till lugn och ro eller personalens önskan att ha överblick från ett och samma ställe?

2.1.7 Sammanställning av svar på enkät

En enkät skickades till respektive förskolas förskolechef som sedan distribuerade ut enkäten till sin personal. Personalen mailade sedan tillbaka svar till mig personligen. 28 svar kom in av de enkäter som skickades ut. I två fall har personalgruppen svarat gemensamt och det har då räknats som ett svar. Alla frågor och svar finns att tillgå i bilaga 1.

- På frågan vad personalen vill förändra i sin förskolas utemiljö så svarade 20 stycken att de önskade mer utmanande material som hinderbanor, motorikträning och mer möjlighet till klättring.
- 13 stycken önskade sig att mer skugga.
- 11 stycken svarade att de behöver fler lunga avskilda platser.
- Fem önskade vattenlek.
- Fyra önskade bättre möjligheter för odling.
- Tre svarade att de vill ha mer material till konstruktionslek.
- Två stycken vill ha mer eller bättre asfalt för cykling.

På samma enkät fick förskolepersonalen svara på vilka hinder de upplevde fanns för att utveckla utemiljön med växtmaterial.

- 13 stycken svarade att tid är det som saknas.
- Tio stycken svarade att ekonomin satte stopp.
- Sju stycken svarade att kunskap saknas hos personalen.
- Sex stycken svarade att regler sätter stopp.
- Ett hinder fyra stycken antydde var det faktum att förskolan är stängd någon månad under sommaren.
- Fyra stycken svarade att intresse saknas hos personal.
- Fyra stycken svarade att växtmaterial inte får vara ifred ifrån förskolans barn och de som nyttjar utemiljön på kvällar och helger.

2.1.8 Analys av enkätsvar

En stor andel anser att deras utemiljö saknar tillräckligt med skugga och det är oroväckande då det är en känd hälsorisk att vistas för mycket i sol. Små barn är inte kapabla till att avgöra detta själva, är utemiljön dessutom utformad så att lekbaserna ligger i sol så blir det förmodligen svårt att motivera dem att söka skugga, speciellt om de skuggiga platserna är få. Dock har förmodligen avsaknaden av skugga nyligen aktualiserats bland förskolorna då Skövde kommun den 5 mars 2015 beslutat att bygga just solskydd på cirka 20 förskolor under våren 2015, se figur 3.

En annan risk med utemiljöer som saknar tillräckligt med skugga är att verksamheten förläggs inomhus i större utsträckning. Enligt enkätundersökningen verkar många utemiljöer även sakna utmaningar för barnen, i alla fall för de äldre barnen, och som litteraturgenomgången pekar på kan en trygg och säker utemiljö bli ”farlig” då barnen själva får söka utmaning och spänning. Avskilda platser saknas på många förskolor och det är även min mening efter min fältstudie.

Även om resultaten av enkätundersökningen är tydliga så är jag medveten om mina brister i journalistik och resultatet skulle kunna bli annorlunda om enkäten både utformats annorlunda och handskats på annat sätt. I mina frågor finns exempel på svar, tanken med detta var att underlätta hanteringen av svaren men jag inser att det även kan ha styrt informanternas svar. Förskolecheferna har i vissa fall samlat in svaren från deras personal och även det kan påverka svaren precis som de två förskolor som valt att svara gemensamt. Där brast det i min tydlighet till förskolecheferna om hur enkäterna skulle hanterats.

Figur 4. Exempel på de solskydd som skall byggas i Skövde under våren 2015. Foto Skövde Kommun.

3. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

I bilaga 2-5 finns fyra gestaltungs-förslag där jag har gjort för- och efterbilder med förslag på hur det skulle kunna se ut med fler buskar och träd i utemiljön. Det är svårt att försöka visa på goda exempel på hur en plats görs rofylld eller hur en skapar känsla av rum med växter då en hela tiden måste utgå ifrån ett speciellt sammanhang. Inom arkitekturen kallas detta kontextualism, att utgå ifrån en kontext, ett sammanhang. En samling buskar kan bli en rofylld plats om platsen i sig ligger avskilt. Placeras samma buskar vid en fotbollsplan eller vid en vältrafikerad entré, minskar troligen det rofyllda. Missas detaljer, som för vissa kan anses självklara och för andra ”bara är detaljer” så kan hela åtgärden bli meningslös.

Figur 5. Till vänster en idag outnyttjad yta som förmodligen skulle användas mer om innehållet anpassades efter barnen storlek med hjälp av mindre utemöbler.

Ett exempel på detta är en av förskolorna jag besökte, en till ytan väldigt liten utemiljö där de trots platsbrist inte utnyttjar ytan till fullo. Ytan på figur 4 används i dag nästan enbart till mellanmål men frågan är om inte ytan skulle användas mer och bättre om stolar och bord var anpassade efter små barn och inte, som idag, för vuxna?

En konstutställning för barn är ingen utställning för barn om konstverken är placerade i ”vuxenhöjd”. En lekplats blir ingen lekplats bara för att vuxna ställt dit lekredskap. Svårigheten ligger även i att inte tilldela en plats en speciell funktion. Få vuxna kan förutsäga hur ett barn kommer ta till sig ett redskap, än mindre verkligen förstå vilka platser som kommer användas och hur. Utemiljön måste hela tiden utvecklas och fyllas på med utmaningar för barnen och detta görs förmodligen bäst av förskolans personal som är där och ser vad som barnen gillar eller inte. Även om ett område inte nyttjas eller ett lekredskap står tomt, behövs oftast bara en liten förändring för att lekredskapet ska upptäckas igen.

Många utemiljöer är alldeles för öppna och saknar många gånger helt möjligheten att komma undan. En förklaring till detta kan vara att personalen behöver uppsikt över utemiljön. Frågan är vems sida som ska väljas, personalens arbetssituation eller barnens utveckling? Jag tror dock att det går att komma båda till lags. Det är relativt enkelt skapa kryptin och gömslen med buskar, planterade i grupper där mitten lämnas öppen. Om dessa sedan placeras relativt centralt, behöver ingen gå långt för att finna denna plats tom eller inte. Väljs dessutom växtmaterial som växer något glest så skulle uppsikten bli bättre utan att tumma på känslan av att vara omsluten och gömd. Ett annat sätt är att använda sig av kamouflagenät som både skuggar och gömmer utan att för den delen helt gömma det barn som tagit platsen i besittning. Ett par kasserade piassavakvaster nedslagna i marken kan

fungera som tältpinnar för kamouflagenätet. Alternativt kan nätet fästas på träramar i storleken 1x1 meter som skulle möjliggöra att barnen kan bygga kojor där de finner det lämpligt. Ett visst mått av samarbete skulle då behövas för att förpassa dessa ramar dit barnen vill och de skulle även kunna plockas in under helger då kamouflagenätet tyvärr nog kan anses som ganska stöldbegärligt.

Min enkätundersökning visar tydligt att personalen har identifierat ett behov av att öka andelen skugga på förskolorna och Skövde kommun är i gång med att bygga solskydd på de flesta av de kommunala förskolorna. Helst skulle jag se att fler träd planterades in men det är ett stort projekt som kostar pengar och tar tid innan det ger tillräckligt med skugga. I de utemiljöer där det finns mycket hårdgjorda ytor kan nog trädens rötter så småningom ställa till problem så mitt förslag är att plantera höga perenner. Det finns en rad höga perenner som skulle passa för att ge skugga åt sandlådor och andra lekbaser. Till exempel finnslide (*Aconogonum x fennicum*) och vippslide (*Aconogonum divaricatum*), plymspirea (*Aruncus dioicus*), rosenflockel alternativt fläckflockel (*Eupatorium purpureum*/*Eupatorium maculatum*), vippvalmo (*Macleaya cordata*) och elefantgräs (*Miscanthus 'Gigantus'*). Det finns för- och nackdelar med perenner. En nackdel är att de behöver en del skötsel, dels vid etablering men även över tid. Fördelarna är dock fler då perenner är en billigare investering än solskydd av träkonstruktioner. Planteras lite olika perenner in ökar artrikedomen i utemiljön då vissa växter lockar bättre till sig till exempel fjärilar än andra. En nackdel som kan bli till fördel är det som händer med perennen på höst- och vintertid. När växten vissnar ner kan den upplevas som skräpig, men en kan även välja att se fördelarna med det. Dels kan växten ge upphov till löst material, som elefantgräsets hårda bambuliknande rester, och dels får den nervissna växten representera förändring över året. Det verkar vara olika bra hur just perenner överlever från förskola till förskola och där ligger förmodligen svaret i personalens förfarande. Ett sätt att få växter att överleva kan vara att engagera barnen under hela processen. Om de får vara med och välja växter, välja plats och dessutom vara med och så samt plantera, vattna och sköta om växterna ökar troligen möjligheterna för att växten ska överleva parallellt med barnens intresse för växten. Perenner kan även ha en tendens att sprida sig utåt och dö bort i mitten av plantan men förmodligen är det precis där en då hittar barnen och deras kojor. Genom att se över sin utemiljö och utveckla den kontinuerligt, och inte bara gör punktinsatser vid behov, kan försök med placering av växter för att se vilka växter som fungerar var, vara ett alternativ. En annan lösning är att höra av sig till trädgårdsföreningar eller till barnens föräldrar och där leta rätt på perenner som de kan få ta del av genom avläggare, sticklingar eller genom delning av perennen.

I litteraturen uppmärksammas ”löst material” som något varje förskolas utemiljö bör innehålla och helst producera, gärna i sådana mängder att det räcker och blir över till alla. Dock ges få exempel på vad ”löst material” innebär och oftast nämns bara sand, vatten, pinnar och löv. På de förskolor jag besökt var marken oftast renrakad från just löst material, förutom då sand. På vissa förskolor fanns det tunnor med kran i botten som användes till vattenlek. Tittar en runt i naturen, eller i böcker om lignoser, finner man en uppsjö av träd och buskar med intressanta löv, gigantiska löv som paraplymagnolien (*Magnolia tripetala*) eller den storbladiga magnolien (*Magnolia macrophylla*). Bland barrträden finns mängder av olika kottar och variationer av barr som säkert skulle intressera det barn som funnit det på marken till exempel lärkens (*Larix decidua*) knotiga grenar eller sorter av tall med sina långa vippor av barr. Målet måste ju vara att artrikedomen på varje förskola är så stor att variationen på blad, blommor och frön aldrig

slutar förvåna, att varje årstid för med sig något nytt att leka med och förundras över.

Figur 6. Några exempel på den variation på löst material som finns att tillhandahålla om utemiljön har en stor artrikedom.

Är utemiljön liten och dessutom saknar naturmark, får den fyllas på med löst material utifrån. Att ta med sig en vagn och ge sig ut på utflykt och låta barnen samla in det material de finner intressanta till exempel. Alla vi som någon gång samlat på pinnar vet att det är skillnad på pinne och pinne. En variant på det är att personalen, eller någon annan ansvarig, samlar på sig löst material och kontinuerligt fyller på förskolans utemiljö med detta. Genom att sprida ut det lösa materialet succesivt över tid så skulle intressenivån hos brukarna förmodligen hållas uppe. En parallell till detta kan dras till vissa dataspel där det finns ansvariga som har i uppgift att fylla på banorna med föremål som spelarna kan hitta och använda eller idka byteshandel med. Samma grepp skulle kunna fungera på en förskola. Denna person skulle kunna gömma, mer eller mindre bra, vita prydnadsstenar eller till och med gräva ner dem för att göra det ännu svårare att upptäcka. Såga till olika tjocka stamskivor från olika arter träd till hinderbana, konstruktionsleksaker eller bara för att jämföra och sortera. Stora grenar kan sågas ner till behändigt stora klykor och pinnar med intressanta karaktärer. Det finns mycket löst material att tillgå från växter och i naturen men det kommer inte leta sig in till förskolorna av sig själva.

Det finns en stor bredd på den artrikedom som går att få tag på i vår egen natur, och jag tror absolut att en även bör använda sig av taggiga buskar, stickiga enar och växter med sura bär. De taggiga buskarna bör ju självklart inte placeras mitt i leken men de fyller absolut en funktion i lärandet om naturen och dess stora variation. Att visa på att vissa bär är goda och andra är äckliga bör även underlätta för vuxna när de dessutom bör lära barnen att inte alla bär går att äta och att vissa till och med bör undvikas. Sen kan kanske de kladdigaste bären som färgar av sig, som blåbär eller växter från aroniasläktet, undvikas. Detta endast för att blidka de föräldrar som anser att rena kläder är viktigare än att deras barn får upptäcka världen.

Ett stort hinder till att utveckla utemiljön med växtmaterial är begränsad ekonomi eller i alla fall att förskolans budget ska täcka in mycket annat än just växter. Förskolorna har idag inga öronmärkta pengar till växtmaterial utan en budget som ska täcka in hela verksamheten. Ett sätt att komma runt detta tror jag är att utnyttja det "förråd" av växtmaterial som finns i dikeskanter och skogsbyrn runt omkring oss. Områden som oftast är problem då de gärna växer igen. Genom att flytta redan uppvuxet material ökar chanserna för växten att etablera sig, gentemot en liten späd planta som oftast inte hinner få en chans innan den lekt färdigt. Kostanden skulle dessutom "bara" bli för arbetet. Om kommunen såg till att ta till vara på de buskar och träd som avverkas inom kommunen, skulle det materialet kunna flyttas in till förskolorna. Om en samordnare fick ta del av de byggprojekt som kommunen och privata aktörer planerar skulle denna person kunna ligga steget före och rädda de buskar och träd som ska få ge plats åt hus och parkeringar. Ett "gratis" växtmaterial skulle dessutom öka chanserna att prova runt lite och se vilka typer av buskar som fungerar och var. Det skulle medföra att det inte är hela världen om några

buskar dör eller slits ut av lek. Utemiljön skulle i princip kunna fyllas på med växtmaterial någon gång om året. Det skulle i sin tur öka barnens intresse för utemiljön om den hela tiden förändrades. Det skulle väl vara fint om barnen längtade tillbaka till förskolan efter sommaruppehållet, inte bara för att få träffa sina kompisar och lärare igen, utan även för att de vill se vilka nya buskar, träd och blommor som tillkommit och kanske ger möjligheter till nya lekar och förfaranden.

Skötseln av utemiljöerna kan diskuteras. På de flesta förskolor så var gräsytor snarare jord- och lerytor och det skulle vara intressant att veta hur ofta dessa ytor luftas, toppdressas och sås in med nytt gräs? Vad skulle hända om vi sådde in andra typer av gräs som klarar av att klippas mer sällan? Vad skulle hända med utemiljön om vi vågade släppa in ogräset? En vidare undersökning inriktad helt på förskolors gräsmattor skulle vara intressant att ta del av. En idé skulle kunna vara att till och med plocka in grässvålar från dikeskanter och skogsbyn och ”plantera” dessa grässjok för att skapa dynamiska miljöer. Klarar det sig har det fyllt sin funktion och slits det, fyller en på med ny grässvål.

Ett annat sätt att få utemiljöerna att grönska skulle kunna vara att så in eller helt enkelt flytta in de blommor och växter som finns i närheten, välja ut det som anses vara ogräs bara på grund av att det är just ogräs och sprider sig. Det skulle vara intressant att se hur växter som anses vara just ogräs skulle hävda sig på en förskola. Skulle de kanske ha en chans att etablera sig och överleva där andra växter snabbt slits ut?

Det är ingen lätt uppgift att försöka reda ut vad de olika förskolorna behöver utifrån de enkäter jag skickade ut. De olika förskolornas utemiljöer ser alla olika ut och består av olika lekbaser och terränger. Bara för att en förskola önskar mer asfalt eller mindre asfalt så går det inte att dra några generella slutsatser om vad som behövs.

Ungefär hälften av de tillfrågade svarade att tid är den faktor som hindrar till att utveckla utemiljön. Tid är pengar och fanns det gott om pengar skulle förskolorna eller kommunen kunna anställa personal vars uppgift är att lägga fokus på att utveckla utemiljöerna med växtmaterial. Ett annat sätt att få mer tid till odling och skötsel av utemiljöns växter är att få in det i större utsträckning i läroplanen.

Några av de tillfrågade svarade att regler sätter stopp, dock var det oklart vad för regler och personalen svarade oftast att ”det finns nog regler som hindrar”. Det finns regler, många regler för hur utemiljön ska vara, men oftast gäller de lekutrustning. Buskar, träd och växter ligger i gråzonen precis som stockar och stenar. Det är alltså lite oklart vad som gäller med vad personalen får göra och inte.

Brist på kunskap och intresse är det dock svårare att komma runt. Finns det inget intresse hos personalen att odla och sköta om sina växter så blir det helt enkelt inte av. Finns det inget intresse så saknas förmodligen även kunskap om trädgårdsskötsel och utan kunskap är det svårt att lyckas och föda engagemang hos barn och kollegor. En lösning på brist på tid/intresse och kunskap skulle vara att ha en trädgårdsmästare som ansvarade för utemiljöerna. Det blir dock till en kostnad som för oss tillbaka till det faktum att brist på pengar är ett hinder.

Som trädgårdsstuderande hoppas jag att jag med detta arbete kan visa på några enkla åtgärder som skulle kunna utveckla alla förskolor på ett eller annat sätt. Med buskar kan en skapa de lugna miljöer som många gånger saknas. Kan kommunen vara delaktig genom att välja ut och planterar in buskar kontinuerligt, skulle skötselbiten lösas genom att helt enkelt byta ut det växtmaterial som inte överlever. Fick förskolorna in mer buskar så skulle atrikedomerna lätt kunna ökas och med det en större tillgång på ett varierat löst material.

4. SAMMANFATTNING

Många förskolor har idag relativt torftiga utemiljöer där många av de egenskaper en god lekmiljö behöver saknas. Arbetets frågeställningar rörde sig runt vilka hinder som finns till att utveckla utemiljöerna och vad jag som trädgårdsstuderande kan bidra med. Syftet var att inspirera dem som ansvarar för förskolors utemiljö och ge dem verktyg som kan utveckla utemiljöerna med enkla medel.

Examensarbetets metoder har varit en enkätundersökning till förskolepersonal i Skövde kommun. Fältstudier av förskolors utemiljöer i samma kommun. Litteraturundersökning samt en gestaltungsprocess.

Arbetets resultat blev att storleken på utemiljön är av största vikt. En förskola bör ha en utelekkyta på minst 2000 m², oavsett hur många barn som är inskrivna i verksamheten, helst ska denna yta vara på minst 5000 m² för att anses som god. Vidare är utemiljöns topografi och mängden växtlighet viktiga egenskaper som inte får förbises. Resultatet visar även på att trots all forskning om hur viktigt utemiljön är för barns utveckling finns det idag inga lagar som reglerar detta utan bara några få riktlinjer.

De olika zonerna en utemiljö bör ha är naturlika områden med tät vegetation, vidlyftiga områden för spring- och bollekar och lugna, trygga och helst avskilda platser för vila. Utemiljön bör ha en gradient mellan det trygga och det utmanade och vara anpassad efter olika behov och olika åldrar. Utemiljön bör ha en bred artrikedom som kan ge löst material att leka med samt visa de förändringar som årstiderna för med sig.

Som trädgårdsstuderande har mitt fokus legat på hur en kan använda sig av växtmaterial och enkätundersökningen identifierar några hinder som finns för att utveckla utemiljöerna med just detta. De största hindren är tid och pengar. Enkätundersökningen svarar även på vad personalen anser sig sakna på respektive förskola och där blev svaren att, förutom utmanade material, så saknas det tillräckligt med skugga och avskilda platser. För att billigt kunna åtgärda detta och då inte ha en lösning som kräver tid ifrån den pedagogiska verksamheten, så föreslog jag i mitt arbete att buskar och träd skulle kunna hämtas ifrån kommunens mark som vägdiken och skogsbyn. Slutligen har några gestaltungsförslag gjorts för att visa hur utemiljön skulle kunna se ut med fler buskar och träd, se bilagor 2-5.

Figurförteckning

Figur 1 och 2 foto: Johan Bengtsson 20150315

Figur 3 ritad av Johan Bengtsson 20150430

Figur 4 foto: Skövde kommun (hämtad på internet <http://www.skovde.se/Bygga-bo--miljo/Aktuella-bygg-och-anlaggningsprojekt/forskolorna-far-solskydd/> 20150330)

Figur 5 och 6 foto och bearbetning Johan Bengtsson 2150315

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor

BFS 2015:1 FRI 1 *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.* (Hämtat på internet <https://rinfo.boverket.se/FRI/PDF/BFS2015-1-FRI-1.pdf>)

Grahn, Patrik (red.) (1997). *Ute på dagis: hur använder barn daghemsgården?: utformningen av daghemsgården och dess betydelse för lek, motorik och koncentrationsförmåga.* Alnarp: MOVIMUM

Grahn, Patrik (red.) (2007). *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: närmiljö blir lärmiljö.* Lund: Studentlitteratur

Jansson, Märith (2013). *Utveckla de offentliga lekplatserna* Movium fakta #5 2013. SLU Alnarp. (Hämtat på internet <http://www.movium.slu.se/utveckla-de-offentliga-lekplatserna> 20150310)

Lenninger, Anna & Olsson, Titti (2006). *Lek äger rum: planering för barn och ungdomar.* Stockholm: Formas

Loidl, Hans-Wolfgang. & Bernard, Stefan (2003). *Opening spaces: design as landscape architecture.* Basel: Birkhäuser

Mårtensson, Fredrika (2004). *Landskapet i leken: en studie av utomhuslek på förskolegården.* Diss. Alnarp : Sveriges lantbruksuniversitet, 2004 (hämtat på Internet: <http://epsilon.slu.se/a464.pdf> [20150301](#))

Mårtensson, Fredrika (2013). *Guiding environmental dimensions for outdoor play.* *Socialmedicinsk tidskrift* Vol 90, Nr 4 (2013) (Hämtat på internet <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1047> 20150301)

Robinson, Nick (1992). *The planting design handbook.* Aldershot: Gower

Rousseau, Jean-Jacques (1762). *Emile eller Om uppfostran. D. 1.* Göteborg: Stegeland

Skövde kommun (2012). *"Lokalfunktionsprogram för förskolor i Skövde kommun 2013-2015"* Skövde (hämtat på internet <http://www.skovde.se/globalassets/forfattningssamling/07.-barn--och-utbildningsnamndskolnamnd-tom-2014/program/lokalfunktionsprogram-2013-2015.pdf> 20150401)

Skövde Kommun (2015) ” *Förskolebarnen får solskydd*” (hämtad på internet <http://www.skovde.se/Bygga-bo--miljo/Aktuella-bygg-och-anlaggningsprojekt/forskolorna-far-solskydd/> 20150315)

Wallby, Klara (2011). ” *Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö - med syfte att nå en hög lekvalitet*” Malmö Kommun (Hämtat på internet <http://malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa9213b6e8/1383649167083/Lekvärdesfaktor+för+förskolegårdar+i+Malmö+2011dec.pdf> 20150301)

Wikipedia (2015) Friedrich Fröbel (Hämtat på internet http://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Fröbel 20150315)

Otryckta källor

Paget, Susan (1999). ” *Körsbär och klätterträd åt barnen – En serie föreläsningar om förskolegårdar och skolgårdar våren 1999*” Naturskolan och Tekniska Kontoret Skövde Kommun. Biblioteket på Kulturvård i Mariestad.

Bilaga 1

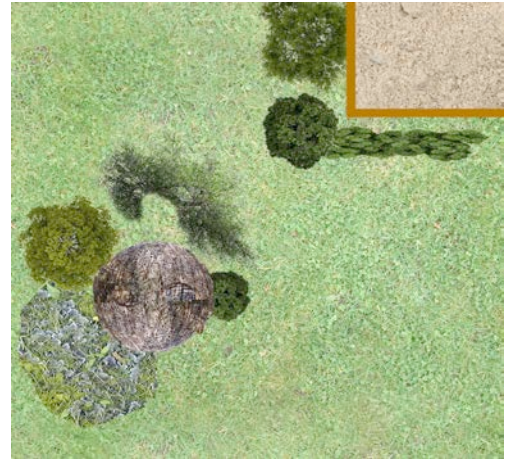
Frågor och svar på enkät

ad skulle du vilja förändra och utveckla på er gård? ter skuggiga platser. Mer utmanade material.	Vilka möjligheter anser du att du har att med växtmaterial påverka er gårds utemiljö? Vi har möjlighet om vi skulle vilja med det handlar om ansvar för det då vår förskola är stängd på sommaren 5 veckor.	Vad anser du hindrar dig från att utveckla gården med växtmaterial? Vissa regler finns (EU) men vi har ganska stor frihet.
ig skulle önska fler avskilda platser tex kojor. Måla ute tex fasta staffier. yggmaterial. Mer utvecklande motorikbana.	Vi har stora möjligheter att utforma växtligheten på vår gård. Tyvärr finns inte de extra pengarna till detta.	Tiden är nog en faktor men jag tror även att alla inte har intresse för det och då är det svårt att få till det.
rskilda platser, staffimålning, förbättring av vår hinderbana.	Möjligheten till odling och mer plantering finns men tyvärr är det en ekonomisk fråga.	ekonomin, det andra tror jag skulle lösa sig för viljan finns och ytorna.
iera skugga behövs	vi har stora möjligheter att påverka och vi har många fruktträd och bärbuskar.	tiden för odling finns nog inte.
skulle behöva skugga över sandlådan, mera utmanaden material	vad vi lägger de pengar vi har bestämmer vi ju själv ... Vi har en del, men personligen skulle jag uppskatta att arbeta mera med gården ihop med barnen.	brist på tid, brist på intresse från övrig personal.
er skugga på gården, ex träd eller solskydd. Storleken är bra och det finns lika sorters terräng på gården, men mer asfalt för att cykla på saknas.	personligen skulle jag vilja ha mer kunskap om växtmaterial och tid tillsammans med barnen. Pengar är alltid ett problem.	tidsbrist!
ugga vid sandlåda	prioriteringsfråga	skötsel över sommarledighet
nskar Att det fanns fler små "stationer" att vara på, kreativt utmanande.	Vi odlar en del och vi har äppelträd och körsbärsträd. Men andra växter får pengar tas från det pedagogiska kontot och då vi tycker att det är viktigt med fin och inspirerande miljö för barnen, så köper vi en del växter. Även att vi planter lite med barnen. Dock är det dåligt med perenna växter och buskar och andra köksväxter, som skulle få barnen intresserade. Finns inget och det skulle annars vara en viktig del för barnen att få smaka på grödor som växer och få följa tiden med en blomma.	Tiden och pengar, är den största orsaken till att man inte kan göra det. Man får hela tiden välja på det ena eller det andra att lägga pengar/tid på.
ärna utbyggmaterial, så barnen själva kan skapa. Gärna kojor att leka i. ven lekstuga/indiantält. Små oaser, som lockar till utforskande. Sittplatser, är det finns skugga, så vi kan äta frukt och mellanmål ute, utan att behöva tta i stekhet sol. Vattenlek utomhus. Gården skulle behöva en översyn och ifalteras om, då det är gropar i asfalten. Gräskanter till asfalten och inlådan behöver snyggas till.	Ingen speciell kunskap, experimentodlingar med barnen. Alltid lite krångligt när vi ska göra inköp.	Stora brangrupper. Brist på tid för odling, skötsel svårt under sommaren då vi är på andra forskolor.
ärden är konstigt ritad då den går som en hästsko runt hela huset, svårt att å alla barn, utnyttjar andra sidan/baksidan för dåligt. Dåligt med skugga mmartid, väldigt varmt där då. Annars en fin gård!	Tid saknas!	Tid saknas!
ärden är för stor – går runt hela huset (är nära parkering och skog – barnen skulle lätt bli kidnappad). Finns nästan ingen skugga – är som en gryta. Skulle vara lättare att ta sig ur och i sandlådan + flera små bord i sandlådan för att kunna stå och baka kakor, köra bil. Att ha en inhängning för små barn där man kan sitta och se olika saker som gunga och rutchkana ingår. De stora barnen behöver mer utmaningar – klätterställningar.	Idag har vi blommor, buskar på marken och de blir förstörda för barnen går i och gräver i och leker i buskarna. Tror det skulle gå att odla och sköta om det var arrangerat och kanske i högre "trälådor" och om platsen var avskild.	Skulle vara bra att få lära sig ansvar och se och smaka det som odlas för att kunna visa på kretsloppet. Det är möjligt att det blir svårt då yttre saker påverkar, det är andra barn och ungdomar som är på gården efter stängningstid.
et saknas klätterställningar och material som kan utveckla barns grovmotorik	Har för dålig kunskap om odling.	Min kunskap!
ig skulle vilja delaa av gården med en grind och staket för de mindre barnen, årt med överblick på gården. Kanske en cykelbana så de större barnen kan åka utan att krocka med de mindre barnen. Fler utmaningar på gården tex ler färger, former, vatten, rör, aktiviteter.	Köksväxter, fruktträd som vi kan ha nytta och glädje.	Det ska skötas, risk finns att det inte hålls efter. (tid egen notering)
ättermöjligheter (tycker ej om trädet). Balansbana – mer möjligheter. Mer skugga – alldeles för varm gård på sommaren – som en gryta. Skulle gärna vilja kunna stänga av baksidan av gården.	Mer fruktträd önskar vi (har tagits bort). Mer smultronplanter. Får odla om vi vill – intresset för det är olika! Dyra inköp och pengar prioriteras till annat (ska räkna till allt i verksamheten).	Pengar, tid och sommarstängt!!
ter skugga. Mer utmaningar för större barn ex. klätterställning. Mer avskilda platser typ bershär. "Hur gör vi baksidan mer tillgänglig?"	Buskar till bershär och skugga.	Brist på tid till odling och skötsel.
egna avskilda platser med hjälp av växter ex pilkoja, ätliga bär mm.	Inte mycket påverkan med buskar, träd och sådant som blir mer permanent. Men blommor och andra växter som vi kan plantera och sköta själva går bra men då är det nog tiden och kunskapen som bromsar.	Ja vem som ska sköta det och kunskap, finns säkert regler också vad vi får göra och inte göra.
ulle vilja ha fler avskilda miljöer med olika planteringar samt klätterträd. arnen vill gärna klättra. Man kanske kan ta dit någon stor stock med grenar om de kan klättra på. Skulle vara roligt att ha en odling med olika växter så att barnen kan följa kretsloppet och vara delaktiga i skötseln.	Kunskap finns men det tar tid att sätta igång odlingar	Tror det mest beror på brist på tid.
ulle vilja ha fotbollsmål	Har inte kommit igång med odling ute. Skulle gjort det i fjol.	Ifjol var det brist på odlingsytor. Vi skulle behöva utse en ansvarig som tar tag i det. Behöver också kunskap om vilka växter som är lämpliga.
i har en stor gård men ändå inga avskilda platser, ingen skogsmiljö samt att saknar klättermöjligheter för barnen. Vi skulle vilja ha fler kojor, möjligheter ll att forska med vatten och inbyggda bershär som man kan vara lite ifred. I agsläget så har vi försökt skapa en utebygg men det saknar material och ventuellt någonstans att kunna ha en dem material i. Vi skulle vilja ha fler platser som inspirerar till lek med material som sten, träd osv.	Vi har en stor möjligheter att förändra det vi vill förändra genom växtmaterial, jag vet inte riktigt hur mycket pengar vi har till det men tid och engagemang. Vi har en utepedagog som arbetar med att försöka utveckla vår gård men vi saknar kanske kunskap och hjälp med hur vi kan tänka oss att det ska bli,	Enbart ekonomi och kunskap!
aknas avskilda platser, saknas "skogsmiljö", skulle vilja få in mer utforskande ch fantasi i utemiljön. Saknas klättermöjligheter för de äldre barnen. Skulle vilja få fler zoner där barnen kan utforskande naturvetenskap på ett lekfullt itt.	Vi har en utepedagog som har mycket tankar och idéer men ekonomi sätter stopp.	Regler och pengar
et behövs avskilda platser, mera för klättring.	Buskar behövs	För lite kunskap, skydd under uppväxttiden, brist på pengar.
ig skulle önska fler informella platser för barn att mötas, kommunicera, ntisera och leka. Jag menar buskage, träd att klättra i, bär att äta. Jag menar te färdiga ställningar, eller lekmaterial som är designade att användas på specifikt sätt utan kreativa miljöer som sätter igång barns tankar. Rosenhaga irskola har ingen skog nära tillgänglig och gården är stor med jätte höga äd, tallar, björkar som nästan inte syns för de är så höga och det går inte att ätra i dem. De buskar som finns (fanns) har barnen snart lekt sönder, de öker sig in mellan buskar för att få leka sin lek, kanske ostört, för möjligheter ll avskildhet är små. På vår gård vistas alla barn oavsett ålder och vi vill ha et så. Så inga gårdar som är specifikt avsedda för äldre eller yngre barn.	Vi har en fantastisk utepedagog som, vågar jag påstå, har goda kunskaper för odling, så varje år planterar och skördar hon tillsammans med barnen. Utepдагоgen har skapat en odlingstoppa för potatis, morötter, hallon, vinbär, smultron men också blomlökar.	Hinder för MIG: För lite kunskap och brist på tid och om jag ska vara riktigt ärlig, brist på intresse. Jag har lika stort ansvar som alla andra för utemiljön och jag anser att utemiljön är otroligt viktig för barns sociala samspel, lärande och utveckling men jag tänker också att vi kan tillåta varandra att vara bra på olika saker och här på Rosenhaga finns högsta kompetensen hos vår utepedagog plus några till. Sen såklart, Vi lånar gården av Skövde kommun som förvaltar den, med allt vad det innebär, detta är ibland ett hinder men vi har fin kontakt med trädgård, på tekniska!
i har en liten gård. Skulle vilja ha mer träd för skugga och klättermöjligheter. ården blir sliten pga det. Skulle vilja ha "lek-gummimatta" istället för råsmatta.	Intresse för att odla finns inte i arbetslaget. Skulle vilja ha mer träd och buskar.	Kunskap och resurser. Det är en för liten gård och då vi har satt något så får det inte vara ifred. Det går inte att spärra av gården.
tmaningar för de äldre barnen. Bättre underlag på gården, "trasig" råsmatta idag. Redskap för att ha en bättre verksamhet. Inhängnad slänt, tvecklingspotential?	En prioriteringsfråga !?	Platsbrist och får det vara ifred ?!
ter motorisk utmaning för de äldre barnen tex klätterställning. Större gård. ispirera barnen till mer vattenlek på gården(rännor, vattenpump).	Det är svårt med en så liten gård. Vi har planterat vinbärsbuskar, smultronplanter, pilkoja men det har inte fått vara ifred av barnen och grannar som förstör på kvällar och helger.	Samma svar som fråga 6 ...
ården är alldeles för liten, det finns inga vidare ytor att springa på, inspirerande miljö, skogsmiljö saknas på gården, ingen vidare möjlighet till ugg, vi har gjort några tappra försök till förbättring och i viss mån lyckats, ex. en båt, en verkstad. En av rutschkanorna har blivit bortforslad för att irbättras/lagas. Vi har idéer om vad vi skulle vilja göra/tillföra och vi har gjort n skiss över det vi önskar utföra den yta som finns, men pengar saknas för it få till det lekmaterial/lekmiljöer vi önskar.	Vår kock fick en korg med div örter en vår, det skulle kunna förverkligas varje vår... Eftersom det inte finns någon vidare plats så är detta ett bra alternativ. Vi har också ett äppelträd och ett plommonträd som bär frukt men tyvärr är parkavdelningen aldrig här och beskär dom, så de har nu blivit alldeles vildvuxna, vilket innebär att äpplena landar på andra sidan staketet på bilparkeringen. Detta äppelträd inbjuder till klättring men i personalgruppen är vi ense om barnen ska få klättra eller ej! Viss skaderisk finns. Plommonträdet är egentligen inte bra för när plommonen hamnar på marken så drar de till sig massor med getingar! Vi skulle önska någon slags mer växtlighet om möjligt eftersom gården är väldigt kal. De grösytor som finns är helt utslitna, så det är mest bara brunt.	Vi tycker det är bra att vi får vara med och tycka till om gårdens utformning, möjligheter m.m. men i övrigt lämnar vi med varm hand över till parkavdelningen/tekniska att utforma och sköta om vår gård. Vi är förskollärare och vår uppgift är att arbeta med barnen. Vi hoppas att du med detta svar ser att vi är en förskola av största behov till förändring. Tar du dig ann denna förskola så får du en stimulerande utmaning till förändring. Vad du än gör med vår gård blir till det bättre. Vi kommer självklart stötta dig.
tmarna grovmotoriken, klätterutmaning - teknikbana.	Gärna ett område med perenner. Har ej tid att sköta en odling, vi stänger 4 veckor varje sommar.	Tyvärr är det brist på pengar. Tekniska har också synpunkter vad gäller planteringar och kommande gräsklippning.
avskilda platser. Solskydd, skuggiga platser. Hinderbana, slingor för att öva rovmotorik. Vattenlek	Vi har inga pengar till något större projekt. Träd och buskar	Tyvärr är det brist på pengar. Tekniska har också synpunkter vad gäller planteringar och kommande gräsklippning.

Bilaga 2

Gestaltningförslag 1

Denna förskola saknar avskilda platser i sin utemiljö. En pilkoja omgärdad av buskar kan skapa en sådan plats. Gungställningen uppe till höger på bilden skulle kunna avskärmas. Barn tar sig fram där de önskar men genom att flytta ut buskarna något från staketet så slipper buskarna bli nertrampade. Gestaltningförslaget tar visserligen bort lite av springytan men möjligheten att springa runt pilkojan och buskarna kan säkert öppna upp för nya springlekar.

Bilaga 3

Gestaltungs-förslag 2

En stor öppen plats som vid besök var så pass blåsig att det inte gick att hitta lä någonstans. Genom att plantera in buskar mellan träden skulle denna plats ge mer möjligheter till gömslen samt ge fler lugnare platser än vad ytan idag erbjuder.

Bilaga 4

Gestaltningsförslag 3

Ett exempel på en förskola med en liten utemiljö. Avskilda platser saknas och lika så skugga sommartid. Gestaltningen vill visa på hur en pillhäck kan skilja av ett område som idag är helt öppet. Bakom sandlådan är två hängande träd planerad och är tänkta att fungera som kojor. Parkeringen skulle kunna inhysa en plantering som skuggar och skärmar av. Höga perenner som fläckflockel och elefantgräs skulle kunna ge ytterligare skugga.

Bilaga 5

Gestaltningförslag 4

Ytterligare ett exempel på en öppen yta som med nya buskar skulle ge andra möjligheter till lek. Backens mitt hålls öppen för pulkaåkning vintertid och sidorna fylls med tubbildande gräs som bildar kuperad terräng.